

YAZI DEVRİMİ — DİL VE EĞİTİME GETİRDİĞİ KOLAYLIKLAR *

Doç. Dr. Cahit KAVCAR

Giriş. Ulusal Kurtuluş Savaşımızdan sonra Atatürk'ün yaptıkları, yazıdan giyime, layiklikten kadın haklarına, dil ve eğitim anlayışına kadar ulusumuzun kafa yapısını değiştirip çağdaşlaştırmayı amaçlayan benzersiz bir kültür atılımıdır. Onun tüm yeniliklerinde güttüğü temel düşünce "çağdaşlık"tır ve bunu Onuncu Yıl Nutku'nda da çok çarpıcı bir biçimde belirtir.

Büyük Zafer'den ve yurdumuzu düşmanlardan temizledikten sonra bir arkadaşı kendisine soruyor: "İşte memleketi kurtardınız. Şimdi ne yapmak istersiniz?" Verdiği karşılık şu: "Milli Eğitim Bakanı olarak Milli Kültürü yükseltmeye çalışmak en büyük emelimdir."¹ Görüldüğü gibi kültür ve eğitim sorunlarına böylesine önem veren bir önder var karşımızda.

Dil, hem ulus olmanın temel ögesidir, hem de eğitimin ve kültür birliğinin en önemli aracı. Eğitimin ise insan ve toplum hayatında oynadığı rol çok açıktır. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar sürekli olarak kendini gösteren dil ve eğitim sorunlarını, Atatürk bir devlet sorunu halinde ve bilinçli, gerçekçi bir yaklaşımla ele almıştır. Çünkü dil ve eğitim, ulusal

* Bu yazı, büyük önder Atatürk'ün 100. Doğum yılı dolayısıyla Ankara Valiliği ve Ankara Üniversitesi'nin işbirliği uyarınca düzenlenen anma programları dizisinden biri olmak üzere 18 Mayıs 1981 günü Polatlı'da verilen "Atatürk'ün Yazı Devrimi — Dil ve Eğitime Getirdiği Kolaylıklar" konulu konferansın metnidir.

1 Haldun Taner, Atatürk ve Kültür-Sanat, Milliyet Sanat Dergisi. 1980. Sayı 13.

kültürün en başta gelen öğeleri arasında yer alır. Bu nedenle eğitim ve dil, imparatorluktan uluslaşmaya geçişte büyük bir önem taşıyordu ve Atatürk de bunu çok iyi biliyordu.

Mustafa Kemal'de Türkçe sevgisi, dil ve eğitime ilgi Kurtuluş Savaşı'ndan çok önce başlar. 1911'de Genç Kalemler dergisince ortaya atılan "Yeni Lisan" yani sade Türkçe ve "Milli Edebiyat" akımları ile yakından ilgilenir. Daha o zamanlar anlaşılır bir dil özlemini dile getirir, sade Türkçeden yana tavır alır. 1922'de, yani Ulusal Kurtuluş Savaşı bütün şiddetiyle sürerken bile, gerçekçi eğitim ve halkın anlayabileceği dil zorunluğu üzerinde durulur. Çünkü hem sağlıklı bir iletişim için hem de Atatürk'ün üzerine titredığı ve kültürel bağımsızlığı da içine alan tam bağımsızlık için dil temel öğedir. Hiç kuşku yok ki, ulusal bir eğitim için de ulusal bir dil gerekir. Bu nedenlerle dilimizi millileştirmek, halka yaklaştırmak amacı ön planda tutulur. Çünkü onun haklı olarak "dünyanın en zengin dillerinden biri" diye nitelediği Türkçe, uzun yüzyıllar hor görülmüş, ihmal edilmiştir.

Devlet yazışmaları ve aydınlar için ayrı bir dil, geniş halk yığınları içinse ayrı bir dil düşünülemezdi. Böylesine bir kopukluk ve böylesine uçurum yaratan bir ikilik içinde gerçek anlamda eğitim yapılamaz, çağdaş bir devlet oluşamazdı. Mustafa Kemal, üstün zekâsı, geniş kültür birikimi ve şaşmaz sezgi gücü ile bu durumu çok iyi değerlendiriyor, gerçekçi önlemler arıyordu. Çünkü Tanzimat'tan beri süregelen tartışmalar ve çabalar sorunu kökten çözememişti. Üstelik koca imparatorluk yıkılıp dağılmış, geride sadece bir avuç Türk kalmıştı. O halde Türkçe ve milli eğitim ön plana alınmalıydı. Bu düşünce, Cumhuriyet yönetiminin temel ilkeleri arasında yer alan halkçılık ve milliyetçilik açısından da zorunluymuştu.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucuları, ülkede halk ve idare edenler diye tamamen iki ayrı sınıfın varlığını gerçekten istemiyorlardı. Halkın okumasını, bir vatandaş olarak haklarını ve ödevlerini bilmesini içtenlikle istiyorlardı. Yönetici sınıf Osmanlıca'yı kullanmaya devam ettikçe halkla aralarındaki ayrılığın giderilmesi beklenemezdi. Yüz yılı bulan Türkçeyi sadeleştirme çabasına rağmen, halk hâlâ okuduğu gazeteyi kitabi, kanunu ya anlamıyor ya da çok zor anlıyordu. Hatta ida-

recisinin söylediklerinin gerçek anlamını bile pek iyi kavrayamıyordu. Bu dil ayrılığının giderilmesi ihtiyacı, en çok Ulusal Savaş yıllarında kendini duyurmuştu. Ankara Hükümetinin amaçlarını halka anlatmak kesin bir zorunluluktan ibaretti. Bu yüzden Meclis'in hazırladığı önemli bildirimlerin hepsi, ikinci kez elden geçirilerek halkın anlayacağı sade bir dile çevriliyor, ondan sonra yayımlanıyor, cami avlularına asılıyordu.²

Yazı Devrimi

Böylesine karışık ve karmaşık bir dille sağlıklı bir iletişim kurulamadığı gibi, etkili ve çağdaş bir eğitim de yapılamazdı. İşte bunun için, her şeyden önce dilimizden bu yabancı öğeleri atmak ve yerine Türkçe kurallar, sözcükler koymak gerekiyordu. Türkçe sözcüklerle de deyiş ve düşünüş tarzımız değişecekti. Fakat Arap harfleriyle yazılan bir dilden Arapça sözcükleri atmak çok güçtü. Bunun için yazının değişmesi gerekiyordu. Bizi eski yazışma tarzından, köhnemiş düşüncelerden ancak yeni harfler kurtarabilirdi.

O halde önce yazı devrimi gerekiyordu. Zaten 1924'te Öğretim Birliği gerçekleştirilmiş, yazı devriminden kısa bir süre önce de Arap rakamları yerine Latin kökenli yeni rakamlar kabul edilmişti. (24 Mayıs 1928). Yeni rakamlar soldan sağa yazma düzenini getirmişti. Bunlar, yazı devrimi için bir hazırlık ve ilk adım niteliği taşıyordu. Harf devrimi diye de anılan bu devrim, halkçılık ilkesi açısından bakılınca daha da anlam kazanır. Yüzde 80-90'ı okuma-yazma bilmeyen bir toplumda, Arap alfabesinin öğrenme ve öğretme zorluğu da, sanki büyük yığınların karanlıktan çıkmasını büsbütün güçleştiren bir engel oluşturuyordu.

a) Yazı Devriminin Kısa Tarihçesi

Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğunda eğitim ve öğretim, toplumun bütün kesimlerine yayılmış değildi. Belirli bir azınlığın tekelinde kalmıştı. Sadece köyler ve kırsal kesim değil, büyük kentlerde yaşayanların büyük çoğunluğu da eğitim gör-

2 İlhan Başgöz - H.E. Wilson, Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk, s. 185-186.

me, öğrenme olanaklarından yoksundu. Böylece imparatorluğun insan ögesi, sınırlı bir azınlığın dışında, okuma-yazma bilmeyişin karanlığı içinde kalmıştır. Bu, hem izlenen eğitim politikasının, hem de eğitimde kullanılan araçların bir sonucudur. Okul dışında bireylerin kendi çabalarıyla okuma - yazma öğrenmeleri mümkün değildi. Hem izlenen yöntem, hem de kullanılan yazı ve yazım (imlâ) düzeni Türk insanının kafasına da, ağızına da ters düşüyordu.

Yeni ve çağdaş bir Türkiye yaratma özleminden kaynaklanan yazı devrimi, Türk insanını yüzyıllarca içinde sürüklediği cahillığın, okumaz-yazmazlığın karanlığından kurtarmayı amaçlıyordu.

Latin harfleri konusu, ilk kez, İzmir'de toplanan meşhur "Milli İktisat Kongresi"nde ortaya atılır (21 Şubat 1923). Bu kongrede İzmirli üç delege, "Latin harflerinin kabul edilmesi" konusunda başkanlığa bir önerge verirler. Ancak kongre başkanı bu önergeyi işleme koymaz. Ama basın ve demeçler yoluyla bu konuda tartışmaların başladığı ve giderek genişlediği görülür. Arap harfleri-Latin harfleri çekişmesi, özellikle basında sert tartışmalara yol açar. Bir yazısında Hüseyin Cahit Yalçın, cahillikten kurtulmak için yazı değiştirmenin gerekliliğini savunur.³

Konuyu Büyük Millet Meclisi'ne ise ilk kez Şükrü Saraçoğlu getirir. Saraçoğlu, 1924 Şubatında yaptığı konuşmada, büyük fedakârlıklara rağmen halka okuma yazma öğretilemediğini, bunun nedeninin de Arap harfleri olduğunu söyler. Bu sözler Meclis'te ve kamuoyunda büyük yankılar uyandırır, tartışmaları genişletir. 1925 yılı da tartışmalarla geçer. 28 Mart 1926 günlü "Akşam" gazetesi, bu konuya ilişkin bir soruşturma açar. Soru "Latin harflerini almalı mıyız? Alırsak yararımız ne olur, ne gibi sakıncalar doğurabilir?" biçiminde sunulmuştur. Tanınmış şair ve yazarlardan büyük bir bölümü yazı değişikliğini sakıncalı bulurlar. Bazı aydınlar ise değişikliği savunur.

3 Resimli Gazete, 22 Eylül 1923.

Yazı değişikliğini savunanların başlıca gerekçeleri şunlardı :

1. Halka okuma-yazmayı çok daha kolay öğretmeyi sağlayacak bir yazı sistemini benimsemek, düşük olan okuma yazma oranını böylece yükseltmek.

2. Türkçenin zenginliğini ve canlılığını daha iyi ortaya koyup gelişmesini sağlamak.

3. Uygar uluslarla iletişim bağlantısını geliştirmek.

1927-1928 yılları, yeni harflere geçiş için yoğun, çetin çalışmalar dönemidir. Tanınmış yazar ve kişiler, çeşitli yazı ve konuşmaları ile bu konuyu destekler. Böylece geniş bir kamuoyu oluşturulur. Sonunda, 20 Mayıs 1928 günü Başbakanlığın bir buyruğu üzerine Milli Eğitim Bakanlığınca "Dil Encümeni" kurulur ve bu encümen ilk toplantısını Mustafa Kemal'in başkanlığında yapar. Daha sonra Dil Encümeni, ayrıntılı bir Elifba Raporu hazırlar.

Uzun çalışmalar sonucunda Dil Encümeni'nin hazırladığı, 1928 Ağustos ayı başlarında Atatürk'e ve kamuoyuna sunduğu alfabe tasarısında, öteki Avrupa uluslarının yazılarında görülen ch, sh, sch gibi ikili, üçlü işaretlere yer verilmesi, her sesin tek işaretle gösterilmesi ve dilimizdeki ünlülerin sekiz ayrı harfle karşılanmış olması, ayrıca, başka alfabelerden alınmış olmasına karşın, kendi dilimizin gereklerine göre ayarlanarak c, ç, s, ş, j, ğ gibi özel harflerin seçilmiş bulunması, yeni alfabemizi bir taklit olmaktan çıkarıp ona ulusal bir nitelik kazandırmıştır.⁴ Ve 8 Ağustos 1928 gecesi Atatürk'ün meşhur Sarayburnu konuşması ile yazı devrimi gerçekleşir.

Devrimin mimarı ve önderi Mustafa Kemal, bu konuşmasında düşünce ve uyarılarını şöyle dile getiriyor: "Arkadaşlar, güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk Harflerini kabul ediyoruz. Bizim güzel, ahenkli, zengin dilimiz yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Yüzyıllardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bu lüzumu

4 Zeynep Korkmaz, Cumhuriyet Döneminde Türk Dili, Ankara 1974, s. 55.

anlamak zorundayız. Dilimizi muhakkak anlamak istiyoruz... Yeni Türk harfleri çabuk öğrenilmelidir. Türk harflerini her yurttaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalacıya öğretiniz. Bunu yurtseverlik ödevi biliniz. Bu ödevi yaparken düşününüz ki bir ulusun, bir sosyal topluluğun yüzde onu yirmisi okuma yazma bilir, yüzde seksen doksanı bilmezse bu ayıptır. Bundan insan olarak utanmak gerekir. Bu ulus, utanmak için yaratılmış bir ulus değildir. Övünmek için yaratılmış, tarihi övünçlerle dolu bir ulustur. Ama ulusun yüzde doksanı okuma yazma bilmiyorsa, bu yanlış bizde değildir. Türkün karakterini anlamayarak kafasını bir takım zincirlerle saranlarıdır. Artık geçmişin yanlışlarını kökünden temizlemek zorundayız.”

Atatürk'ün bu konuşması ve sözleri, bütün yurttaki büyük bir ilgi ve heyecan yaratır. Yerli ve yabancı basın bu konuya geniş yer verir. Böylece yazı devrimine hazırlık dönemi biterek, başlama ve uygulama dönemi açılır. İşte bu gerçekçi yaklaşımlardan sonra, ülkemizde çok büyük bir heyecanla geniş ve yaygın bir okuma-yazma seferberliği başladı.

1 Kasım 1928 günü Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşmasında ise Atatürk konununun önemini yeniden vurgulayarak şöyle diyor : “Büyük Türk Milletine kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lazımdır. Büyük Türk Milleti cehaletten az emekle, kısa yoldan, ancak kendi güzel ve asil diline uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı, ancak Latin esasından alınan Türk alfabesidir.”

Bunun ardından aynı gün yeni Türk harfleri Meclis'te kabul edilir. Bu yasa 3 Kasım 1928 günü Resmî Gazete'de yayımlanır ve yürürlüğe girer.⁵ Böylece, Türk Milletinin kültür hayatında temel konulardan biri olan yazı sorunu bu yasa ile çözülmüş, yüzyıllardan beri bir türlü sağlam bir kurala bağlanamayan ımla işi artık sorun olmaktan çıkarak tarihe karışmıştır.

b) Dil ve Eğitime Getirdikleri

Yazı devrimi, geçmişin yanlışlarını düzeltme yolunda atılmış adımların başında gelir. Bu devrim, sosyal ve kültürel

5 Daha geniş ve ayrıntılı bilgi için bkz. Sami N. Özerdim, *Harf Devriminin Öyküsü*, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara 1962.

yapımızı geliştirme, eğitim, dil, çağdaşlaşma ve ulusallaşma yolunda neler getirmiştir? Genel çizgileriyle belirtmeye çalışalım :

1. Okuma-Yazma ve Öğrenim Kolaylığı

Türklerin 10. Yüzyıldan beri kullanageldikleri Arap yazısı, Türkçenin yapısına ve işleyişine uygun bir yazı sistemi değildi. Türkçe ile Arapça ayrı dil ailelerine bağlıydı. İki dil arasında ses yapısı ve dilbilgisi bakımından herhangi bir yakınlık yoktu. Bu nedenlerle Arap dilinin ihtiyacından doğmuş olan bu yazı, Türkler için kullanışsız ve öğrenilmesi güç bir yazı idi. En büyük güçlük yazıda sesli harflere yer verilmeyecek yalnız sessiz harflerin yazılmasından doğuyordu.

Arap yazısında p, ç, j, g seslerini verecek harf yoktu. İslamlığa giriş çağlarında Arap yazımına uyularak p yerine b, ç yerine c, j yerine z, g yerine k kullanılmıştı. Sonraları bunlardan ilk üçünün sesçe az-çok benzerlerine üçer nokta eklenmekle p, ç, j bulunmuştu. k, g, ğ karışıklığı, yazı devrimine kadar sürdü. -

Arap yazısında ancak üç ünlü vardı. Oysa Türkçe, bilindiği gibi sekiz ünlü harfi bulunan bir dildir. Arap yazısı bu ihtiyacı karşılamıyordu. Bu nedenle, yazım kargaşalığını ve zorluklarını gidermek için yollar arandı. İlk, Kur'an yazılarında olduğu gibi "hareke"ye başvuruldu. Ama bunun da çok güçlükleri vardı ve bu yüzden zamanla hareden vazgeçildi. Harekesiz yazıda ise bir sözcüğü beş-on türlü de okumak söz konusuydu. Sözcükleri daha kolay okuyabilmek için üç ünlü ile sekiz ünlüyü karşılama yoluna gidildi. Ama kargaşa yine sürüyordu. Örneğin " اولدی" sözcüğü aynı zamanda "öldü" ve "evveldi" diye de okunabiliyordu. Sözelimi yeni bir kardeş doğduğu anlamına kurulan "Kardeşim oldu" cümlesi, tam tersi bir anlama gelen "Kardeşim öldü" diye de okunabilirdi. Aynı şekilde " اوزان" ozan, uzan, evzan, كل gel,

kel, gül, kil, مساوی müsavi (eşit) mesavi (kötülükler),

مرد merd (adam, erkek), mürd (ölmüş) gibi daha pek çok örnek verilebilir.

Arap yazısında ünlü kıtlığına karşılık ünsüz sayısı bakımından büyük bir bolluk vardır. Dilimizdeki t sesi için 2, h sesi için 3, s sesi için 3, z sesi için 4 harf bulunmaktadır. Örneğin "zat, zabit, zalim, zait" sözcüklerinin başlarındaki z'lerin her biri ayrı harfle yazılır. Yazarken bu konuda yanlışlık yapanlara hemen bilgisiz damgası vurulurdu. Bu bolluğa karşın, Türk dilinde bulunan p, ç, j, g seslerini yazacak harf yoktu. Sonradan bunların eklenmesi de soruna çözüm getirmemiştir.

Yüzyıllar geçtikçe, uygarlık ışıkları yurdmuza da yansıdı, öğrenme-okuma kolaylıkları aranıyordu. Yüksek okul öğrencileri, bazı yeni terimleri yanlışsız okuyabilmek için Latin, Fransız, hatta Ermeni alfabesini öğrenerek onlardan yararlanıyorlardı.⁶ Sözün kısası Arap yazısı, okuma-yazma ve öğrenim bakımından büyük güçlükler taşıyordu. Oysa Türk insanının yaşamını dinin buyruklarına ve baskılarına göre değil de aklın kılavuzluğuna göre düzenlemesi, öncelikle onun birtakım temel bilgilerle donanmasını zorunlu kılıyordu. Gelenek ve göreneklerin baskısından kurtulması da büyük ölçüde buna bağlıydı.

Eğitim ve öğretim yaygınlaştırılmazsa, bireyler okumaz yazmazlığın karanlığından kurtarılmazsa, bireylerin yaşamını değiştirme olanak dışıdır. Yazı devrimi önce bunu sağlamış, eğitim ve öğretimi kolaylaştırıp yaygınlaştırma yollarını açmıştır. Çünkü bu devrimle oluşturulan yeni Türk alfabesi :

1. Okuma-yazma ve öğrenim açısından çok kolaydı,
2. Türkçenin ses ve sözcük yapısıyla tam bir uyum içindeydi,
3. Benimsenen harfler yazım ve okuma yönünden bir güçlük yaratmıyordu.

Oysa daha öncede belirtildiği gibi eski yazı ve yazımı, dilimizin ses yapısıyla bağdaşmadığı için, öğrenim yönünden büyük güçlükler doğuruyordu. Sesli harflerin azlığı, bir harfin sözcüğün başında, ortasında veya sonunda bulunmasına göre değişik biçimlerde yazılışı, bir sözcüğün değişik sözcükler biçiminde okunması gibi etmenler, bu yazıyı öğrenme ve ondan yararlanma derecesini çok düşürüyordu. İşte yazı devrimi

⁶ Tahir Nejat Gencan, Yazı Devrimi, Türk Dili,, 1978, Sayı 326.

bu engelleri yıktı. Dileyen, çaba gösteren herkesin kısa bir süre içinde yeni yazıyı öğrenebileceği gerçeğini ortaya koydu.

2. Okuma-Yazma Seferberliği

Yazı devriminden hemen sonra, Mustafa Kemal'in önderliğinde yurt çapında bir okuma-yazma seferberliği başlar. Bu, tarihimizde ilk okuma yazma seferberliğidir. Ülke sanki bir okula döner. Bu okulun başöğretmeni de Atatürk'tür. Dolmabahçe Sarayında düzenlenen uygulamalı ders ve konferanslardan sonra, ağustos ve eylül 1928 ayları içinde, yeni Türk harflerini öğretmek, halkın bu konudaki eğilimlerini incelemek amacıyla yurt gezilerine çıktı. Önce Tekirdağ, Bursa, Çanakkale, Eceabat ve Gelibolu'ya gitti. Bundan sonra da Sinop, Samsun, Amasya, Turhal, Tokat, Sivas, Şarkışla ve Kayseri'yi dolaşıp Ankara'ya döndü. Oralarda devlet memurları ile halktan pek çok kişiyi karatahta başına çağırarak denetledi, sınav yaptı. Halka yeni yazıyı öğretti.

Görüldüğü gibi Atatürk kent kent dolaşarak okullarda, alanlarda, kahvelerde yurttaşlara yeni Türk yazısını öğretmeye çalışmıştır. Böylece tüm devlet dairelerinde, kurum ve kuruluşlarda, orduda, cezaevlerinde yeni yazıyı öğretme çalışmaları sürdürülür. O günlerde Türkiye'yi dolaşan Fransız yazarı Eugène Pttard, gözlem ve izlenimlerini şöyle anlatmaktadır :

"Ankara'dan Diyarbakır'a, Sivas'tan Konya'ya kadar gittim. Hemen her köyde ve kasabada durdum. Büyük bir halk kitlesinin gayretine yakından tanık oldum. Gençlerin ve ihtiyarların yeni yazıyı öğrenmek için gösterdikleri gayret pek dokunaklı bir görünüm arz ediyordu" Gerçekten ülkemizde büyük bir coşkuyla etkili bir okuma-yazma çabası görülür.

3. Millet Mektepleri

Okuma-yazma seferberliğinden hemen sonra "Millet Mektepleri" atılımlıyla karşılaşırız. Millet Mektepleri, okuma yazma bilmeyen herkesi okur-yazar hale getirmek amacıyla tüm yurttan açılan halk dersaneleridir. Okuma-yazma seferberliğinin önemli bir uzantısıdır ve ona büyük bir hız kazandırır.

24 Kasım 1928 günü "Millet Mektepleri Talimatnamesi (Yönetmeliği)" yayımlanır. 1 Ocak 1929 tarihinde ise, milli eğitim müdürlüklerinin gözetimi altında açılan bu okullarla halka yeni Türk harflerini öğretme işi daha kapsamlı ve istenilen bir düzene sokulur.⁸ Mustafa Kemal nasıl on yıl önce düşmanları yurt topraklarından atmak için milleti seferberliğe çağırırdıysa, şimdi de Türk yurdundan cahilliği kaldırmak için seferberlik ilan ediyordu. İşte Millet Mektepleri bunun için açılmıştır.

Millet Mektepleri, köyde kentte bulunan bütün okullarda açılarak büyüklüğü yetiştirecekti. Kadın-erkek herkes bu okullara gidebilecekti. Her öğretmen, 30-50 kişiden oluşan bir sınıfta kurs niteliğinde dersler verecek, kurslar iki veya dört ay süreli olacaktı. Millet Mektepleri Yönetmeliğinin 4. maddesi şöyleydi: "Millet Mekteplerinin başkanı ve başöğretmeni Cumhurbaşkanıdır." Görüldüğü gibi Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, yazı devriminin ve okuma-yazma seferberliğinin en önde gelen kişisi olarak yerini alıyordu. Halkına, sevgili milletine alfabeye öğretecekti. Ve bunu bütün gücüyle yapmış, ödevlere önderlik ve örneklik etmiştir. Gerçek bir başöğretmen olmuştur. Kadınlara özel bir önem veriliyordu. Çünkü yeni ve çağdaş hayatta kadınlara büyük ödevler düşüyordu. Onların bu önemli görevi yerine getirmeleri, okur yazar olmalarına sıkı sıkıya bağlıydı.

Millet Mektepleri, yetişkinler eğitimi için gerçekten önemli bir fırsattı. Okuma-yazmayı öğretmenin yanı sıra, aritmetik, hesap işlemleri, sağlık, hayat bilgisi, yurttaşlık bilgisi gibi temel bilgiler de veriliyordu. Yani okur-yazarlık işlevsel hale geliyor, yurttaşın günlük yaşamını kolaylaştırmak amacı güdüyor ve bu gerçekleşiyordu. Çalışanlara geceleri veriliyordu dersler. Gaz lambası, mum ışığı altında ders yapılıyordu. Halk da yararına yürekten inandığı için bu kurslara büyük bir ilgiyle ve aksatmadan devam ediyordu.

Bu okullar, devrimleri halka indirip yaymada, halkla birlikte oluşturup geliştirmede önemli katkılarda bulunmuştur. Halk yığınlarını bir coşku, okumaz-yazmazlığın utancından kurtul-

8 M. Şakir Ülkütaşır, Cumhuriyetin 50. Yılında Atatürk ve Harf Devrimi, Ankara 1973, s. 66. Geniş bilgiler için bu esere bakılabilir.

ma coşkusu sarmıştır. Bu coşkuyu daha da güçlendirip geliştirmenin gerekliliğini Atatürk, 1 Kasım 1929 günü Meclisi açış konuşmasında şöyle belirtiyor :

“Meclisimizin en büyük eseri olan Türk harfleri, ülkenin genel hayatına tümüyle uygulanmıştır. İlk güçlükler, ulusun ülküsü, inancı ve uygarlığa olan sevgisiyle kolayca yenilmiştir. Millet Mektepleri, normal öğrenim dışında, kadın erkek yüz binlerce vatandaşın nurlanmasına hizmet etti. Bu okulların daha fazla gayret ve istekle sürdürülmesi gerekmektedir.”

Millet Mekteplerini başka eğitim ve öğretim atılımları izler. Önemli sorun, Cumhuriyetin getirdiği yeni Türk yazısını köylere, kırsal kesimlere yaymaktır. Çünkü okumaz yazmazlığın karanlığından yığınları kurtarmadıkça, uluslaşma yolunda sağlıklı ilerleme olamazdı. Görülüyor ki yazı devrimi, tüm ülkede bir okuma yazma seferberliği başlatmış, bunu hızlandırmak amacıyla da millet mektepleri atılımı doğmuştur. Bu genel seferberliğin doğal sonucu olarak ülkemizde okur yazar oranı hızla artar. Örneğin, eldeki sınırlı verilere göre 1926 ve 1927’de okuma yazma bilenlerin oranı % 10 dolayında idi. Bu oran bugün % 60 dolayındadır. Bu artışta yazı devriminin önemli payı vardır. Millet mekteplerinin olumlu etkisini ve milli eğitimi ne ölçüde etkilediğini göstermek için şu gerçeği belirtelim : Yeni harflerin kabulünden bir yıl sonra Millet Mekteplerinden diploma alanların sayısı bir milyon iki yüz bindi. Bu okullar 1936’ya kadar sekiz yıl yaşadı. Bu süre içinde 2.546.051 yurttaşımızın okuma yazma öğrendiğini ve diploma aldığını gözönüne alırsak, atılımın genişliği hakkında daha iyi fikir edinebiliriz.⁹

Ne var ki, yeni harflerin kabulüne bağlanan umut bugün gerçek olmaktan çok uzaktır. Atatürk’ün, “Bundan insan olanlar utanmak lâzımdır” diyerek dikkati çektiği düşük okuma yazma bilenler oranı, henüz uygar uluslar düzeyine ulaşmamıştır. Bunda, o zamanki ciddi tutumun ve coşkunun yeni atılımlarla desteklenip sürdürülmeşiinin rolü çoktur. 25 Ekim 1970 genel nüfus sayımına göre, 6 ve daha yukarı yaş-

9. Enver Naci Gökşen, Millet Mektepleri, Cumhuriyet, Yazı Devrimi eki, 1 Kasım 1978.

lardaki 29.496.848 kişilik nüfusumuzun 13.346.317 kişilik bölümü okuma-yazma bilmemektedir. Bu sayının 8.725.821'inin kadın nüfus olduğu gözönüne alınırsa, çözüm bekleyen çok önemli sorunlar var demektir.¹⁰ Atatürk'ün umudunun gerçekleşmesi, yeni ve etkili atılımları zorunlu kılıyordu. İşte o büyük önderin 100. Doğum Yılı dolayısıyla son aylarda böyle bir atılımla karşı karşıya bulunuyoruz. Bilindiği gibi ülkemizde "İkinci Okuma Yazma Seferberliği" 23 Mart 1981 günü başladı ve Devletin bütün olanakları harekete geçirildi. Bu konuda ilginç ve çok olumlu gelişmelere tanık oluyoruz. Şu andaki bilgilere göre bir milyondan fazla yurttaşımız, genç-yaşlı ve erkek-kadın demeden okuma yazma öğrenmeye koşmaktadır. Bu büyük coşkuyu çok iyi değerlendirmek gerekir. Okuma-yazma öğretimini, günlük yaşama dönük bilgi ve beceriler kazandıracak biçimde düzenlemek zorundayız. Bu konuda herkese, hepimize sorumluluk düşüyor. Bu 2. seferberliğin başarıya ulaşması, vereceğimiz öneme, yapacağımız katkıya bağlıdır. Ulusun tüm bireylerini okur yazar duruma getirmek, bu yolda görev almak, askerlik gibi en kutsal yurt görevi sayılmalıdır. Bu konuda herkes görev almalı, üzerine düşeni yapmalıdır. Bu işi, bir hastaya bir düşküne yardıma koşarcasına benimsemek gerekir.

Somut bir örnek vermek gerekirse, okuma-yazma bilmekle çocuk sağlığı arasında sıkı bir ilgi vardır. Aynı zamanda çocuk doktoru olan tanınmış şair ve yazar Ceyhun Atuf Kansu, doktor olarak çalıştığı Turhal'da bu konuyla ilgili bir araştırma yapmıştır (1958). Bu araştırmanın verilerine göre en çok çocuk ölümü, okuma-yazma bilmeyen annelerde görülüyor (% 60.7). En az çocuk ölümü kentin okuma-yazma bilen annelerinde (% 13.6). Okur-yazar olmayan annelerin çoğunluğu, yeterli olsun olmasın, yalnızca kendi sütleriyle besler çocuklarını. Tamamlayıcı ek besin vermeyi düşünemezler. Birçok kötü beslenmenin temelinde okuma yazma bilmemek yatmaktadır.¹¹ Bu tür örnekler daha da çoğaltılabilir.

10 Cavit Orhan Tütengil, Cumhuriyet Türkiye'sinde Millî Eğitim, Atatürk'ü Anlamak ve Tamamlamak, Varlık yayını, İstanbul 1975, s. 118.

11 Ceyhun Atuf Kansu, Alfabe, Atatürkçü Olmak, Varlık Yayını, İstanbul 1977, s. 117-121.

4. Dilimizi Geliştirip Zenginleştirme

Yazı devriminden sonra gündeme Dil devrimi girer. Bu da Cumhuriyet yönetiminin, halkçılık ilkesinin temel uzantılarından biridir. Çünkü Osmanlıca'yı küçük bir azınlık, seçkin ve ayrıcalıklı bir azınlık kullanıyordu. Geniş halk yığınlarının, bir çeşit aydınlar şifresi denebilecek olan bu dille uzaktan yakından bir ilgisi yoktu. O halde herkesin anlayacağı açık seçik bir dil gerekiyordu. Bu dil, Osmanlıcanın yabancı öğelerle ve tamlamalarla, süs ve sanatlarla gizlenen içerik boşluğuna yer vermeyecekti. Somut bir örnek verelim: Ölen bir kişiden söz ederken düpedüz "öldü" demek varken, Osmanlı yazarları sözü allayıp pullayarak: "Mürğ-i canı kafes-i tenden tayerân etti" (Can kuşu ten kafesinden uçtu) diyorlardı.

Bu tür gereksiz ve dolambaçlı süslerden arınınca, sözün özlü olması zorunluğu ortaya çıkıyordu. Kuşkusuz, açık seçik yazma gereği, açık seçik düşünme zorunluğunu da yanında getirir. Çünkü dil yalnızca anlaşma ve iletişim aracı değil, aynı zamanda düşünme aracıdır. Böylece yeni dil, Türk insanını akılcı düşünmeye, yalın ve özlü düşünmeye yöneltiyordu. İşte gerek bilim ve kültür, gerek eğitim ve öğretim, gerekse sanat ve edebiyat hayatımız bakımından büyük önem taşıyan dil devriminin asıl değeri de buradan geliyordu.

Yazı devrimi, dilimizi yabancı dil öğelerinden kurtarmaya yönelik bakımından da önemli bir etmendir. Türkçenin özleşmesinde belirli bir aşama, bilinçli bir girişim olmuştur. Çünkü her dil kendi ses ve söz yapısına uygun bir yazı düzeni ister. Yeni Türk alfabesinin kabulü, Türk dilini köstekleyen en büyük engeli ortadan kaldırmış, yazı devrimi, Cumhuriyet döneminde ulusça girilen kültür savaşının başlıbaşına bir dönüm noktası olmuştur.¹² Yeni yazı, Arapça ve Farçanın Türkçe üzerindeki baskısını kaldırmıştır. Artık Arapça ve Farça kökenli sözcükleri yeni yazımızla yazarken, bunların asıl yazımını göz önünde bulundurmuyacaktık. Bu da, doğallıkla bu tür sözcüklerin söylenişini Türkçeleştirecekti. Ayrıca yazımları yeni yazımızla bağdaşmayan, yeni alfabemizin kurallarına ters düşenlerin de yabancılıkları kolayca anlaşılacak, artık onlara yer ve-

12 Z. Korkmaz, Cumhuriyet Döneminde Türk Dili, s. 58.

rilmeyecekti. Bundan başka, Arapça ve Farsça sözcükler kendi kurallarıyla birlikte dilimize giremeyecekti. Böylece dilimizin yeni yazı sistemiyle bütünleşmesi gerçekleşir, yabancı ögeler yerine dilimizin öz değerlerini koyma eğilimi ve yönelimi başlar.

Ulusal Bağımsızlık Savaşı kazanıldıktan sonra Atatürk'ün özellikle ele aldığı ana sorunlar vardır. Milli eğitim ve Türkçeyi yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarma, bu temel sorunlar arasında yer alıyor. Çünkü ulusal duygu ve ulusal bilinçle dil arasındaki yakın ilgiyi çok iyi biliyordu Atatürk. Bu konuda kendisi şöyle diyor :

“Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması millî hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindenidir, yeter ki bu dil şuurla işlensin.

Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.”

Dil devrimimiz amacına büyük ölçüde ulaşmış, yazı dilimizdeki Türkçe sözcük oranı % 35-40'tan, bugün % 80 dolayına çıkmıştır. Bunda yazı devriminin büyük payı vardır. Çünkü dilimizin gelişme ve özleşme yolunda karşılaştığı engellerin önemli bir bölümü, yazı devrimiyle ortadan kalkmıştır.

Dil devrimi ve Türkçe bir sözlük gibi dilimizle ilgili köklü sorunları çözme yolundaki ilk girişimleri de Atatürk başlatmıştır. Yazı devriminden sonra Ankara'da geniş bir kurul oluşturularak dilimizin gelişmesi ve zenginleştirilmesi çalışmalarına başlanır. Fakat zaman geçtikçe işlerin kurul ve komisyonlar yoluyla çözülemeyecek kadar derin olduğu anlaşılır. Örgütlü ve merkezi bir çalışmanın gereği belirir. Mustafa Kemal, dil işlerinin bir örgüt kanalıyla yürütülmesini zorunlu görür. Böylece, 12 Temmuz 1932'de, adı daha sonra Türk Dil Kurumu olan Türk Dili Tetkik Cemiyeti yani dil devriminin örgütü kurulur. Hemen ardından Dolmabahçe Sarayı'nda ve Atatürk'ün başkanlığında I. Türk Dil Kurultayı toplanır (26 Eylül 1932). Bundan sonra da ölümüne kadar her dil kurultayının en dikkatli ve sürekli izleyicisi olmuştur. 1934'teki II. Dil Kurultayında, bütün terimlerin Türkçe köklerden türetilmesi, türetilcek bu sözcüklerin de okul kitaplarına girmesi kararlaştırılır.

Birçok matematik terimleri okul kitaplarına bundan sonra girmiştir.

Atatürk'ün Türkçeyi özleştirme ve zenginleştirme eylemi, Kemalizmin yani Atatürkçülüğün temel dayanakları olan bağımsızlık, milliyetçilik, halkçılık ilkeleri üzerine oturmuştur. Onu bir yandan da dil işçisi olarak harıl harıl çalışırken görürüz. Bugün okullarda, bilimsel eserlerde kullanılan, birçoğu konuşma diline bile geçmiş olan terimler içinde O'nun üretilen Türk diline armağan ettiği pek çok sözcük vardır. İşte Atatürk'ün öz ürünü olan matematik terimlerinden bazı örnekler : Zaviye yerine açı, müselles yerine üçgen, zaid yerine artı, nakıs yerine eksi ve boyut, çap, yarıçap, uzay, yüzey, düzey, çember, yay, taban, dörtgen, köşegen, eşkenar, ikizkenar, pay payda, çarpı, bölü, eşit, yöndeş... gibi pek çok terim ve sözcük.¹³

Derleme, tarama, karşılık bulma, türetme, dilbilgisi gibi konularda yapılan dile ilgili çalışmaları çok yakından izleyen, onlara katılan ve yön veren Atatürk, gelişmelerden son derece memnundur. Bunu şöyle belirtiyor: "Kültür işlerimiz üzerine ulusça gönüllerimizin titrediğini bilirsiniz. Bu işlerin başında da Türk tarihini doğru temelleri üzerine kurmak, öz Türk diline değeri olan genişliği vermek için candan çalışılmakta olduğunu söylemeliyim... Okullarımızda öğretimin Türkçe terimlerle başlamış olmasını kültür hayatımız için önemli bir olay olarak kaydetmek isterim."¹⁴ Böylece onun dil ve eğitime olan büyük hizmeti açıkça görülmektedir. Bu arada dil ve tarih konularının bilimsel yöntemlerle incelenmesini sağlamak amacıyla 1936'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ni kurdu. Aynı yıl toplanan III. Dil Kurultayında Atatürk'ün "Güneş-Dil Teorisi" üzerinde duruldu. Bu kurultay, Dil Felsefesi Kurultayı diye anılır. Güneş Dil Teorisi ile, Türk dilinin eskiliği ve başka dillere kaynaklık ettiği görüşü savunulur ve bu gerçekten bir dil kuramıdır.

Görüldüğü gibi Atatürk dilimizle çok yakından ve her bakımdan ilgilenmiş, bu büyük ilgisi ölümüne kadar sürmüştür. Dünyada dil ve eğitim sorunlarıyla onun kadar can-

13 Türk Dil Kurumu, Dil Devriminin 30 Yılı, Ankara 1962, s. 33.

14 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. I, s. 377 ve 411.

la başla uğraşan başka bir devlet adamı yoktur sanırım. Yazı devrimi, onu izleyen okuma-yazma seferberliği, millet mektepleri, dilimizi geliştirme ve zenginleştirme yolundaki köklü çabalar, durumu açıkça göstermektedir.

5. Basın ve Yayın İşlerini Kolaylaştırma

Yazı devriminin önemli bir özelliği de, gerek teknik açıdan ve gerekse somut yarar açısından basın ve yayın işlerini kolaylaştırmış olmasıdır. Eski yazı ve yazım düzeniyle kitap, gazete ve dergi basımı çok güçtü. Bu güçlük, Arap yazısının yapısından, yazım ve bileşim düzeninden doğuyordu. Yazı devrimi günlerinde yeni harflerin matbaacılığı geliştireceği, basım ve yayın işlerini kolaylaştıracağı yolunda konuşmalar yapıldı. Bu arada ünlü dergi Servet-i Fünun'un sahibi Ahmet İhsan (Tokgöz) şunları söylüyor: "Efendiler, bugün Türk matbaalarımızda ikişer buçuk metreyi dolduran her harf kasasının içinde 520'den 618 çeşide kadar harf var dersem buna hayret etmeyiniz."¹⁵

Gerçekten, eski yazıyla dizgi için 600'ün üzerinde dizgi harfine gerek vardı. Bu 600'ü aşan dizgi harfi için de, 480 gözlü dizgi kasası gerekiyordu. Oysa yazı devrimi karmaşıklığı gideyor, dizgi harfi sayısını da, dizgi kasasının göz sayısını da 56'ya indiriyordu.¹⁶ Böylece dizgi ve baskı işleri yeni yazıyla çok kolaylaşır. 1928 yılı aralık ayında resmî ve özel bütün Türkçe gazete ve dergiler yeni Türk harfleriyle ve tek düzenli bir yazımla çıkmaya başlar.

Basın ve yayın işleriyle ilgili yeni yöntemler Batıda gelişmişti. Yeni yazı düzenimiz, bu yöntemlerin benimsenmesini ve kullanılmasını da kolaylaştırır. Baskı ve dizgi işlerinde çalışanların yeni yöntemleri öğrenme çalışmaları, bilgi ve becerilerini geliştirmeleri, yeni yazı ve yazım düzeniyle sağlanır. Dizgi ve baskı işlerinin kolaylaşması, yeni yöntemlerin gelişmesi, gazete ve dergilerin, kitapların çabucak ve çok sayıda basılmasını sağlar. Böylece gazetelerin ve basılı ürünlerin sürümü artar. Örneğin yazı devriminden önce gazetelerin en çok satanının sürümü 15.000 dolaylarında iken, bu sayı bugün ya-

15 M. Şakir Ülkütaşır, Aynı eser, s. 78.

16 Emin Özdemir, Yazı Devriminin Getirdikleri, Türk Dili, 1978 Sayı 326.

rim milyonu aşmıştır. Sözün kısası, yeni Türkiye'yi ve yeni Türk insanını oluşturan değerlerin tümünde yazı devriminin payı vardır.

6. Çağdaş Uygarlıkla Köprü Kurma

Daha önce de belirtildiği gibi Atatürk'ün temel amacı, ulusumuzu çağdaş yaşam biçimine kavuşturmak, çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmaktı. Eğitim, yazı ve dil devrimlerini de içine alan Atatürk devrimlerinin tümü, ilkel ve geleneksel toplum biçiminden, gelişmiş, bireyleri arasında ortak kültürel değerler ve bağlantılar bulunan, açık, halkçı bir toplum düzenine geçmeyi amaçlar. Yazı devrimi, bu geçiş için köprü görevini üstlenir.¹⁷ Çünkü çağdaşlaşma, yani çağının içinde yer alma, çağının düşünüş, duyuş ve yaşayış biçimini benimseme ve sindirme olgusudur. Bu da Türk Toplumunun yüzyıllarca içinde bulunduğu ilkel kültür yapısını kırmasıyla gerçekleşebilirdi. Bu kültürel yapıyı kırmada, yazı devrimi etkili bir araç olmuştur. Yeni yazı, çağdaş düşünce akımlarıyla tanışma, bu akımların ürünlerini kendi dilimize aktarma bakımından geniş olanaklar sağlamıştır. İnsan bilimlerinden doğal ve deneysel bilimlere, güzel sanatlardan uygulamalı bilimlere kadar Batı düşüncesiyle, yani çağdaş düşünceyle bağlantı kurma daha da hız kazanır. Bu nedenle yazı devrimi, sadece bir harf değişikliği değil, temelde bir uygarlık değiştirme olayıdır. Batı dünyasına geçiştir. Batı dünyası, çok karmaşık bir tekniğe dayanan endüstri çağının dünyasıdır. Bu ilerleme, hayal gücünün değil, aklın ürünü olan bilimler sayesinde olmuştur.

Bugün "çağdaş toplum" demek, bilime dayanan, üstelik bilimin çevresini durmadan genişleten toplum demektir. Bütün bilimler de dille, yazıyla işlenir ve bu kanalla saklanıp başkalarına iletilir. Yazı devrimi, çağdaş düşünüş ya da bilimsel düşünüş verilerini Türk insanına aktarmada olduğu gibi, batı ülkeleriyle iletişim kurmayı da çok kolaylaştırmıştır. Batı dillerini öğrenmede, bu dillerde yaratılmış sanat ve düşünce ürünlerini Türkçeye çevirmede büyük kolaylıklar sağlamıştır. Böylece düşünce ve edebiyat dünyamızın sınırları genişler, Türk düşüncesinin filizlenmesi için ortam hazırlanır. Bu or-

17 Emin Özdemir, Aynı yazı.

tam içinde Türk insanı ümmetçi bir anlayıştan sıyrılmış, ulusal ve layık bir düşünüş yolunu seçmiştir.

Yazı devriminin en başta gelen iletişim işlevi, Türk toplumunun karma Osmanlı kültüründen kendi öz kültürüne, tümüyle Türk kültürüne kavuşturulmasıdır. Eski yazı yüzyıllardır Arap ve İran kültürlerini Türk kültürüne taşıyan tek yönlü bir köprü niteliği taşıyordu. Halkın bu yazıya ilgisi "Kur'an yazısı" deyimıyla kurulmuş, halk Kur'anı okumak için bu yazının okunuşunu öğrenmiş, ancak yazamamıştır. Yüzyıllardır eline kalem alamayan halkımız, yeni yazıyla birlikte çağdaş insanın bu en önemli yaşam aracına kavuşmuştur.

İşte toplumu kendi öz kültürüyle yeniden yoğurma, toplumun tüm kesimlerinin "eğitim" olgusuyla yüzyüze gelmesi bu yolla gerçekleşir. Dünyaya gözünü açan her bireyin insanlıktan elde etmek isteyeceği başlıca haklardan biri eğitimidir. Çünkü eğitim hakkı, öteki tüm hakların temelidir. Yazı devrimini izleyen ilk beş yılda, Osmanlı toplumunun altı yüzyıllık okuma yazma oranının üzerine çıkmıştır.¹⁸ Çünkü Atatürk eğitimin büyük önemini çok iyi biliyor ve "Eğitimidir ki bir milleti ya özgür, bağımsız, ünlü ve yüce bir toplum halinde yaşatır, ya da tutsaklığa ve yoksulluğa sürükler!" diyor-du. Bağımsızlığın, özgürlüğün ve çağdaşlaşmanın tek koşulunun eğitim olduğunu ısrarla vurgulamıştır. Onun biricik özlemi, "fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür" kuşaklar yetiştirecek çağdaş eğitimidir. Bu eğitimin itici gücü de yeni yazı olmuştur.

Çağdaş bir yönetim biçimi olan demokrasiye geçiş bakımından da yazı devriminin önemli etkileri görülür. Bu devrim, Türk toplumunda demokrasi yoluna girmenin de temelini oluşturur. Çünkü demokrasi ile kamuoyu kavramları yan yana yürür. Bilinçli kamuoyu yaratma, toplumun yazılı iletişim yeteneğine bağlıdır. Okuma yazma ve basın, söz konusu iletişimin kaçınılmaz koşulu olmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Eğitilmiş insan yurttaşlık görevlerini daha iyi yapar. Eğitilmiş kişinin iş ve hizmet üretme gücü artar. Bunun sonu-

18 İnal Cem Aşkın, Atatürk'ün "İletişim" Devrimi', Türk Dili, 1978 Sayı 326.

cu ekonomik kalkınmaya daha çok katkısı olur. Eğitilmiş insan, eğitilmemiş insana göre demokratik yönetime daha yüksek oranda, daha bilinçle ve daha etkin biçimde katılır. Daha bilinçli ve yerinde oy kullanır. Yurt savunmasında daha başarılı görev yapar, daha az suç işler. Kendi sağlığını, çevresindeki insanların sağlığını daha iyi korur. Çocuk yetiştirmede ve çocuk eğitiminde daha bilinçli olur. Bu konuda yapılan araştırmalar, okur-yazarlığın yükseltilmesiyle ülkelerin sosyo-ekonomik kalkınmaları arasında sıkı bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. İyi bir insan ve iyi bir yurttaş, ancak sağlıklı bir eğitim yoluyla yetişir. İşte Atatürk'ün gerçekleştirdiği yazı devrimi, gerek dile ve gerekse eğitime getirdiği kolaylıklar sayesinde bütün yolları açmış, bütün kapıları aralamıştır.

Ülkemizde yoğun bir biçimde başlatılan "İkinci Okuma Yazma Seferberliği"yle ilgili olarak radyo ve televizyonda çeşitli programlar yayınlanmaktadır. Bunlardan biri de, televizyonda pazar günleri öğleden sonra yayınlanan birkaç dakikalık "Kalem Tutan Eller" programı. Orada çok ilginç görüntü ve sözlerle karşılaşırız. Özellikle yaşlıların ve zamanında okuma-yazma olanağı bulamayan gençlerin görüşleri, gerekçeleri çok ilgi çekici. Bunlar genellikle insanı duygulandırıyor. "Artık evimin kapı numarasını okuyabiliyorum.. Mutluyum!" diyenler var. "Pazara gidince fiyatlara, etiketlere bakıp ona göre alışveriş edebiliyorum. Çok mutluyum!" diyenler var. "Çarşıya çıkınca etiketleri okuyabiliyorum!" diyenler var. "Bakkal, pazar ve çarşıyla ilgili günlük hesap işlemlerini yapabiliyorum. Önceden utanıyordum" diyenler var. "Belediye otobüslerinin önündeki yazıyı okuyarak, artık bineceğim otobüsü tanıyabilir hale geldim. Çok mutluyum!" diyenler var. Elindeki parayı sayabilecek duruma geldiğini söyleyenler var. Yarım yamalak da olsa, uzaktaki kızına, Almanya'daki kocasına aracısız olarak mektup yazmaya başladığını ve bundan büyük sevinç duyduğunu söyleyenler var. Oğlundan gelen bir telgrafı kendisi okuyabilen bir anne, duyduğu mutluluğu dile getiriyor.

Atatürk Yılı dolayısıyla 18 Mayıs 1981 günü bir konferans için gittiğim Polatlı'da, ilçenin çalışkan kaymakamı Er-

gun Gökçay'la birlikte uğradığım bir ilkokuldaki okuma-yazma kursunda da yukardakilere benzer görüşlerle, insanı gerçekten duygulandıran durumlarla karşılaştım. Hele 65 yaşındaki bir ninenin büyük çabası ve candan ilgisi, hem kişinin gözlerini yaşartıyor, hem de çevresindekilere örnek oluyordu. Okuyup yazmayı da çok güzel sökmüş durumdaydı. Herkeste çocuksu bir coşku, ilgi vardı.

Evet büyük bir coşku ve çaba karşısındayız. Ancak bu ilgiyi çok iyi değerlendirmek ve tavsamasına meydan vermeden sürdürmek gerekir. Bu ise kolay bir şey değildir. Bu konuda şu temel noktalar gözönünde bulundurulmalıdır: Hiç bir zorlamaya başvurmadan, konuyu benimsetme yoluyla yürütmek. Halkımızın iş ve çalışma mevsimini gözönüne almak, yalnızca yetkililerin değil, katkıda bulunabilecek herkesin desteğini sağlamak. İyi bir hazırlık ve düzenlemeyle Eylül 1981'de bu işe daha da yoğun bir biçimde girişmek. Somut örnekler verip kendi günlük yaşamlarıyla canlı bağlantılar kurarak halka konunun önemini kavratmak. Bu konuda müftülerden yararlanmak, özellikle köylerde imama bunu benimseterek, onun, muhtarın ve ileri gelenlerin desteğini sağlamak. Hanımını kursa göndermek istemeyen beylerle yakın ilişki kurmak. Görev alacak öğretmenlerin bu görevi yürekten benimsemelerini sağlamak, onları psikolojik yaklaşım ve yetişkinler psikolojisi bakımından daha iyi hazırlamak. Sınıfa gelecek olgun kimselere değişik yaklaşım gerektiği, onların en küçük bir şeyden alınabileceği gerçeğini kavratmak. Hiç değilse ayda bir ilçelerde kaymakam, ilköğretim müdürü, halk eğitim müdürü, müftü, öteki ilgililer ve okuma-yazma kurslarında görev alan bütün öğretmenlerin katılacağı ortak toplantılar yapılarak sorunların dökümünü yapmak, somut örnekler ve tartışmalar yoluyla sorunlara çözüm bulmak ve uygulamaya koymak...

Bu arada küçük ve çekici yayınlarla (kitap, dergi, broşür vb.) bu seferberliği desteklemek, sağlık eğitimi, çocuk eğitimi, başlıca çocuk hastalıkları ve önlemleri, beslenme eğitimi, basit hesap işlemleri, ülkemizde önemi giderek artan nüfus planlaması ve doğum kontrolü, bölgesel özelliklere göre, tarımsal ürünler yetiştirme, arıcılık, tavukçuluk, hayvancılık, sebze ve meyvecilik gibi konularda ilk ve genel bilgiler ver-

me, daha iyi verim ve başlıca hastalıklarla savaş için insanlarımızı aydınlatma, böylece günlük hayata dönük bilgi ve beceriler kazandırarak okuma yazmayı işlevsel hale getirme yoluna mutlaka gidilmelidir. Bunlar yapılmazsa, sadece adını yazıp imzasını atan ve nüfus sayımlarında okuma yazma biliyor diye geçen kişiler çıkar ortaya. Oysa gerçek amaç kesinlikle bu değildir ve olmamalıdır. Bu konuda asıl yük ve sorumluluk Milli Eğitim Bakanlığına düşmektedir. Çünkü okuma-yazma amaç değil, araçtır. Ona bu açıdan bakmak gerekir.

Çok önemli bir sorun da şu: Devletin bütün olanaklarıyla okuma yazma seferberliği sürdürülürken, okul çağına geldiği halde okula alamadığımız, dolayısıyla okuma-yazma öğretmediğimiz yüz binlerce çocuk için de gerçekçi önlemler arayıp bulmak zorundayız. Bu sayının her yıl yarım milyon dolayında olduğu gözönüne alınırsa, işin önemi ve sorunun ürperici yönü daha iyi anlaşılır. Eğer bir yandan da bu soruna köklü bir çözüm bulamazsak, daha ilerde yeni okuma-yazma seferberlikleri açmak zorunda kalırız ve bu hep sürer gider. Çünkü asıl kaynağına giderek çözüm bulmak, gelecek açısından en sağlıklı yoldur ve bu konuda da devlete büyük görevler düşmektedir.

Yüce Önder, "Büyük Türk Milletine kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lazımdır!" diye haykırıyordu. Artık yeni bir "anahtar" aramıyoruz. Onun verdiği anahtar elimizde. Yazı devrimi, dil ve eğitime çok şeyler kazandırmıştır. Bize düşen, 53 yıl gecikmeyle de olsa, bu anahtarı kullanmasını bilmek ve artık kapıları açmaktır. Bugün okuma yazma bilmeyen 13 milyon yurttaşımızı ve çocuklarımızı ışığa kavuşturmak. Çünkü sözü çok edilen fırsat eşitliğinin temelini, okullaşma ve okuma-yazma oluşturur. Gerçek Atatürkçülük de bu eşitliği sağlamayı gerektirir.